

Social- och hälsovårdsutskottet

Riksdagens justitieombudsmans berättelse år 2022

Till grundlagsutskottet

INLEDNING

Remiss

Riksdagens justitieombudsmans berättelse år 2022 (B 11/2023 rd): Ärendet har lämnats till social- och hälsovårdsutskottet för eventuellt utlåtande till grundlagsutskottet. Tidsfrist: 13.12.2023.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- referendarieråd Lotta Hämeen-Anttila, riksdagens justitieombudsmans kansli
- referendarieråd Kirsti Kurki-Suonio, riksdagens justitieombudsmans kansli
- referendarieråd Heidi Laurila, riksdagens justitieombudsmans kansli
- referendarieråd Juha Niemelä, riksdagens justitieombudsmans kansli
- referendarieråd Tapio Rätty, riksdagens justitieombudsmans kansli
- referendarieråd Minna Verronen, riksdagens justitieombudsmans kansli.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Enligt riksdagens justitieombudsmans berättelse (B 11/2023 rd) inkom sammanlagt 6 613 klagomål till justitieombudsmannen 2022. Det är drygt 1 000 färre än året innan, men antalet klagomål är ändå det tredje största genom åren. Av de ärendegrupper som justitieombudsmannen behandlar hör ärenden som gäller social- och hälsovården, rättigheter för barn, äldre och personer med funktionsnedsättning samt socialförsäkring till social- och hälsovårdsutskottets ansvarsområde.

Socialvården utgör den största ärendegruppen i justitieombudsmannens laglighetsövervakning. Antalet klagomål som gällde socialvården som anhängiggjordes under berättelseåret var 1 116. Enligt berättelsen framgår det av klagomålen att de som använder tjänsterna ofta är medvetna om sina rättigheter och myndigheternas skyldigheter, men att klienter inom socialvården kan lämna in klagomål också när de i första hand borde utnyttja lagstadgade rättsmedel. Social- och hälsovårdsutskottet betonar att särskild uppmärksamhet bör fästas vid att utsatta klienter inom socialvården, såsom barn, äldre och personer med funktionsnedsättning, ges tillräckligt med tillgänglig information om deras rätt att söka ändring samt hjälp med att söka ändring.

Utlåtande ShUU 6/2023 rd

Tillgodoseendet av barnets rättigheter har hört till prioriteringarna i laglighetsövervakningen vid justitieombudsmannens kansli sedan 1998 (avsnitt 4.12). År 2022 avgjordes sammanlagt 742 laglighetsövervakningsärenden som gällde tillgodoseendet av barnets rättigheter. Antalet avgöranden om socialvårdsmyndigheternas förfarande vid tillgodoseendet av barnets rättigheter var sammanlagt 507 och största delen av dem gällde barnskydd.

Antalet klagomål som anförts av barn har enligt berättelsen hållits på ungefär samma nivå 2022 som året innan. Det avgjordes sammanlagt 98 klagomål som anförts av barn, varav 78 gällde socialvård. Utskottet anser att det är bra att det i anslutning till justitieombudsmannens webbplats finns särskilda webbsidor för barn så att barn får information om att de kan anföra klagomål. Dessutom anser utskottet att det är bra att justitieombudsmannens kansli har varit synligt också i de sociala medierna.

De sakkunniga har framfört att klagomål har blivit ett viktigt rättsmedel särskilt för barn i vård utom hemmet. Klagomål som anförts av barn gällde behandlingen på platsen för vård utom hemmet, begränsande åtgärder, olika praxis vid barnskyddsanstalterna, den egna socialarbetarens passivitet samt brister i beslutsfattandet inom vården utom hemmet. Brister i barnskyddet och i synnerhet i vården utom hemmet hör till de tio centrala problem med de grundläggande fri- och rättigheterna och mänskliga rättigheterna i Finland som nämns i justitieombudsmannens berättelse (avsnitt 3.6.1).

Utskottet betonar laglighetsövervakningens betydelse inte bara för att trygga tillgodoseendet av individens grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter utan också för att kontinuerligt utveckla lagstiftningen. Också utskottet har vid behandlingen av ändringarna i barnskyddslagen fäst uppmärksamhet vid problemen inom barnskyddet och förutsatt att rätten till balanserad utveckling och välbefinnande i fråga om barn som är placerade i vård utom hemmet samt användningen av begränsningar enligt barnskyddslagen utvärderas och förtydligas som ett led i beredningen av lagstiftningen om klienters och patienters självbestämmanderätt (ShUB 42/2018 rd). Enligt regeringens årsberättelse (2022) kommer ärendet att bedömas som en del av en eventuell totalreform av barnskyddslagen eller annan lagberedning som gäller barnskyddet. Dessutom har utskottet betonat att barn som är placerade i vård utom hemmet har rätt till tillräckliga mentalvårds- och missbrukartjänster och vikten av att tjänsterna samordnas (ShUB 12/2023 rd) samt betydelsen av förebyggande tjänster för barnfamiljer och socialtjänster, funktionshinderservice, missbrukar- och mentalvårdstjänster för att minska belastningen på barnskyddet (ShUB 42/2018 rd).

Social- och hälsovårdsutskottet noterar att utöver barnskyddsproblemen är brister i de äldres förhållanden och bemötandet av dem, tillgodoseendet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning samt tillgången till hälso- och sjukvårdstjänster och lagstiftningen en del av listan i justitieombudsmannens berättelse över tio typiska och långvariga problem med de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna som observerats i justitieombudsmannens verksamhet. Utöver tillhandahållandet och tillräckligheten av tjänster samt tillgången på personal har ett centralt problem varit att klienterna har begränsats för mycket och att det har funnits brister i tillgodoseendet av deras självbestämmanderätt. Utskottet betonar vikten av att utveckla lagstiftningen om självbestämmanderätt för att trygga tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna för utsatta personer.

Utlåtande ShUU 6/2023 rd

Enligt berättelsen avgjordes 940 klagomål som gällde hälso- och sjukvård, av vilka många gällde erhållande av tillräckliga hälso- och sjukvårdstjänster, patientens rätt till god vård och gott bemötande, patientens självbestämmanderätt och rätt att få uppgifter eller anteckningar i journalhandlingar. Utskottet noterar att justitieombudsmannens laglighetsövervakning upprepade gånger har lyft fram patienternas svårigheter att få vård och den allvarliga personalbristen, vars bakomliggande orsaker endast i liten utsträckning eller inte alls kan påverkas genom justitieombudsmannens åtgärder. Tillräckligheten av och tillgången på hälso- och sjukvårdspersonal är ett riksomfattande problem som berör nästan alla yrkesgrupper och hela landet.

Under berättelseåret avgjordes sammanlagt 135 klagomål och egna initiativ som gällde de äldres rättigheter. I flera avgöranden fästes uppmärksamhet vid att de äldres rättigheter begränsades för mycket och skyldigheten att trygga den omsorg som är nödvändig för de äldre. Det avgjordes sammanlagt 247 klagomål och egna initiativ som gällde personer med funktionsnedsättning. Laglighetsövervakningen av rättigheter för personer med funktionsnedsättning riktas i synnerhet mot tillgodoseendet av den nödvändiga omsorgen och den rätt till tillräckliga hälso- och sjukvårdstjänster som hör till vars och ens grundläggande rättigheter, jämlikhet, rättssäkerhet, tillgänglighet och tillgång samt tillgodoseendet av självbestämmanderätt och delaktighet i samhället. De vanligaste brister som justitieombudsmannen konstaterade i sin laglighetsövervakning under berättelseåret var fördröjningar vid behandlingen av ansökningar och besvär som gällde tjänster eller förmåner enligt lagen om service och stöd på grund av handikapp och lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda och försummelse av myndighetens beslutsskyldighet.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Social- och hälsovårdsutskottet föreslår

att grundlagsutskottet beaktar det som sägs ovan.

Helsingfors 15.12.2023

I den avgörande behandlingen deltog

vice ordförande Mia Laiho saml
medlem Kim Berg sd
medlem Hilikka Kemppi cent
medlem Hanna-Leena Mattila cent
medlem Ville Merinen sd
medlem Minna Reijonen saf
medlem Anne Rintamäki saf
medlem Päivi Räsänen kd
medlem Pia Sillanpää saf
medlem Oskari Valtola saml
medlem Ville Väyrynen saml
ersättare Laura Meriluoto vänst.

Utlåtande ShUU 6/2023 rd

Sekreterare var

utskottsråd Sanna Pekkarinen.